

G O Z D

(SEMINARSKA NALOGA)

OKOLJU.
ZA POL MINUTE ZAPRI OČI IN PRISLUHNI

**ALI SI SLIŠAL KAKŠNO ŽIVAL? KATERO?
ALI SI SLIŠAL LJUDI, STROJE, PROMET?
SI SLIŠAL ŠE KAKŠNE DRUGE GLASOVE ?
NA PRIMER VETER.**

Drevesa so naše največje rastline. V rastlinskem svetu ločimo štiri glavne skupine ali debla:

1. STELJČNICE so rastline brez listov, korenin in stebila. To so alge, glive in lišaji.

2. MAHOVI

3. PRAPROTI, LISIČJAKI in PRESLICE

4. CVETNICE se cepijo v dve veji : **KRITOSEMENKE** ( ) in **GOLOSEMENKE** (iglavci - bor, jelka, macesen, cipresa)

IGLAVCI imajo ozke liste, podobne iglam, zato so jim nadeli tudi tako ime. Večina iglavcev je zimzelena celo leto. Igllice odmetavajo po malem celo leto. Taka drevesa, zato niso nikoli gola. Le macesen in cipresa odmetavata iglice v jeseni in se ponovno olistata pomladi.

Med iglavci so naša najdragocenejša drevesa za les. Od njih dobivamo mehki les, le nekaj vrst borovcev ima trd les.

Največja drevesa so med iglavci. To so velikanske sekvoje. Visoke je 85 metrov, njen premer meri čez 9,5 metrov. Tako visoke so 20-nadstropne stolpnice, v njenem deblu pa bi lahko postavili veliko palačo. Tega velika imenujejo "General Sherman". Sekvoje so najstarejša drevesa na zemlji (4000 let).

Starost dreves se določa po letnicah v lesu. V drevesnih deblih nastaja v plasteh vsako leto nov les kot sklenjen obroč na zunanji strani starega lesa in pod skorjo. Ko je deblo prežagano, se posamezne plasti pokažejo na prerezu kot obročki. Obročke imenujemo branike, ostro začrtano mejo med dvema branikoma pa letnico. Starost drevesa je potem seštevek vseh letnic.

LISTAVCI ali **LISTASTA** drevesa: Zimzeleni hrast, Javor, Kostanj, Bukev, Lipa, Topol itd...

Mnogim listavcem listje jeseni odpade in poženejo spomladi nove liste. Pozimi so zato njihove veje gole. Jesensko odpadanje listja naših listavcev je prilagoditev zimskemu času.

Nekatera drevesa spoznamo po obliki že od daleč. Pozimi, ko je drevo golo, ga po obliki najlažje spoznamo. Vsaka vrsta dreves ima po svoje oblikovane liste. Nekateri so ozki, drugi široki, nekateri so dosti večji od drugih. Robovi nekaterih so gladki, pri drugih so napiljeni kot zobje na žagi. Listi se razlikujejo tudi po žilnatosti. List javora je dlanasto žilnat. Listi topola, kostanja, breze so pernato žilnati. List ima še pecelj. Peclji večine listov so okrogli. List topola ima plošek pecelj, zato se listi v vetru lahkotno zibljejo, zato šumi v vetru. Lubje, popki in trni so druga pomagala, da lahko spoznavamo listavce. Ta znamenja so dobrodošla posebno pozimi. Poleti določajo drevesa še po plodovih.

Želod na primer raste samo na hrastu in vsaka vrsta hrastov ima svojo obliko in velikost želodov.

Steljčnice - **GLIVE** ali **GOBE**: so brez listnega zelenila, ki ga imajo skoraj vse rastline. Mnoge gobe so zato bele ali brezbarvne, druge pa so lahko živopisanih barv. Poznamo užitne in strupene gobe.

Gobe prepoznamo po obliki, barvi, vonju, okusu, rastišču in času pojavljanja. Gobe so si med seboj lahko zelo podobne, vendar pripadajo čisto drugi družini. Rastejo na najrazličnejših podlagah in tleh. Glive ne morejo živeti

brez kisika. V razvoju so se prilagodile tudi na lesno podlago, zlasti oblikovno. Velikokrat vidimo na deblu dreves rasti različne gobe. Imenujemo jih lesne gobe.

V gozdu naberamo tiste gobe, ki jih poznamo. **Med najbolj znanimi užitnimi gobami so:** jurček, golobice, dežnikarice, maurahi, lisičke, siravke, štorovke in druge. **Med najbolj strupenimi pa so:** rdeča mušnica, zelena mušnica, panterjeva mušnica, pegasta mušnica in druge.

LIŠAJI rastejo po drevesnih deblih in vejah, pa tudi po golem skalovju. So zelo čudne rastline, saj so zloženi iz alg in gliv.

MAHOVI so drobne rastline. Često rastejo tesno drug ob drugem, da sestavljajo zelene žametaste blazine. Iz planinskega maha kuhajo čaj.

PRAPROT : Dokler je še mlada, je njen list zvit v svitek, potem pa se odvíja od spodaj navzgor. Praproti poznamo več vrst. Samo v zelo toplih in vlažnih krajih še vedno rastejo drevesaste praproti.

PRESLICE rastejo na zamočvirjenih travnikih in so le skromni ostanki velikih prednic.

ŽIVALI V GOZDU

SO: SRNE, JELENI, LISICE, MEDVEDJE, DIVJI PRAŠIČI, ZAJCI, JEŽI, VEVERICE, POLHI, MIŠI ITD .....

PTIČI V GOZDU SO: FAZAN, DIVJI PETELIN, KUKAVICA, SOVA, ŽOLNA, ŠOJA, DETLI ITD....

FAZAN IN DIVJI PETELIN spadata v red kur. So godni za življenje takoj, ko pridejo na svet. Leta na krajše razdalje. Gnezdi pri tleh. Največ jih je še na Kitajskem.

KUKAVICA je koristen ptič, ker pobira tudi kosmate gosenice, ki jih drugi ptiči ne jedo. Poznamo okoli 200 različnih vrst. Ene vale še same, druge potikajo jajčeca v tuja gnezda.

SOVA Nad ušesi imajo pernate čope. V mraku vidijo in slišijo tako ostro, da najdejo celo gozdno miš, ki steče po tleh. Hrani se z mišmi, podganami, majhnimi pticami, vevericami, ježi, zajci, žabami, ribami, žuželkami. Gnezdi na tleh, na drevju, v zapuščenih gnezdih ujed, v drevesnih duplih, v skalovju. Razmnožuje se od marca do aprila. Iz jajc se zvalijo 4-6 mladičev. Samica vali do 34 dni, samec pa ji takrat prinaša hrano. Živijo do 10 let. Oglašajo se z hu-hu-hu ali krrruuh.

MIŠI spadajo v skupino glodalcev. Žive v hrastovih gozdovih. Hranijo se z želodom in so plen sov.

VEVERICA je sesalec, ki ima sprednje zobe razvite v dletaste glodače. Z glodači preglodajo najtršo orehovo lupino ali desko. Robovi glodačev so zelo ostri, se nenehno obrabljajo in kar naprej rastejo. Leteče veverice imajo med prvimi in zadnjimi nogami kožne gube, ki jih razpno takrat, ko skačejo z veje na vejo. Košati rep je tudi pravcato padalo, ko na begu pred kuno skoči z vrha smrehe na tla. Rep je veverici tudi v okras. So prave drevesne telovadke. Je pravi gozdni škratek, ki se veselo podi po drevju. Srečanje z njo je vselej zabavno. Je zelo radovedna in plašna. Zlahka se udomači in privadi na človeka. Hranijo se z orehi, lešniki in drugimi gozdnimi plodovi.

Veveričje gnezdo se loči od ptičjega v tem, da je pokrito. Zgradi si ga iz dračja in mahu, skrito je v gosti krošnji, na veji tik ob deblu, do 15 metrov od tal.

Večino življenja prebije na drevju. Zime veverica na prespi. Po drevesnih duplih poskrije veliko orehov, lešnikov, žira, želoda in raznih semen. Veliko jih zakoplje tudi v zemljo. Veliko teh zalog najde, nekaj semen pa spomladi vzkali. Tako so veverice nehote pridni gozdarji, ki skrbe za drevesni podmladek. Napravi pa tudi škodo po gozdovih, ko gloda lubje ali stika za mladimi ptički in jajci. Poje pa tudi mnogo škodljivih žuželk in ličink.

Veverica živi pet do šest let.

POLH je podoben veverici, le da ima kožušček srebrno siv. Ima košat rep, s katerim si pomaga, ko skače po vejah. Prebiva v mešanih gozdovih. Zadržuje se v krošnjah dreves, kjer obira razno semenje in plodove. (žir, želod, lešnik, divja hruška, drobnica ali trpka lesnika). Včasih si poišče tudi živalsko hrano. Požre vse manjše živali, ki jih more ujeti. Po ptičjih gnezdih stika za mladiči, tudi jajca rada pije. Pokonča mnogo mrčesa in rjavih hroščev. Če mu v gozdu zmanjka živeža jo mahne v sadovnjake in vinograde. Prenosi si si poišče na podstrešjih. Tam pogloda in uniči vse kar ni pretrdo za njihove glodače. Ko se jeseni pripravi za zimsko spanje tehta dvakrat več kot ponavadi. To pa je potrebno, saj mora dobrega pol leta prebiti brez hrane, živeti zgolj od tolšče, ki si jo je nabral pod kožo.

Jeseni je čas za polhanje. Tako pravimo lovu na polhe, ki je slovenska posebnost. Včasih je bilo polhanje donosen posel. Iz kožuščkov so izdelovali znamenite polhovke. Kožice so prodajali celo na cesarski Dunaj in bogati Pariz. Odrte polhe so polharji spravljali v nasoljene sode, da so imeli vso zimo dovolj okusnega mesa. Najcenejšo poljšo mast so uporabljali za izdelavo sveč in kot zdravilo za mnoge bolezni.

Polhi katere ne ulovijo polharji, jih ne pojedjo kune, sove in druge ujede si posteljejo ležišče v drevesnem duplu ali se zvijejo vklopčič pod zemljo in otrpnejo v dolgo zimsko spanje. Pravijo, da tako zvitega polha lahko vzameš v roke, ga zakotališ po bregu, pa se še zmeni ne. Tako spi dolgih sedem mesecev.

Ko spomladi prileze na plan je ves shujšan in lačen za dva. Ko si malo opomore, polšica povrže do deset golih in slepih mladičev. Mati je zelo nežna in skrbna. Pomaga ji tudi oče. Če ujedejo svojim sovražnikom in pastem, lahko dočakajo tudi 5 let ali več. Poleg navadnega polha živita pri nas še manjši drevesni polh in drobceni ljubki podlesek.

LISICA se z rdečerjavo barvo dobro prikrije na gozdnih tleh. Je zelo previdna. Človeka se boji. Na lov gre običajno v mraku. Zimski kožuh je iz daljše in gostejše dlake. Na miško v travi lahko skoči kar do štiri metre daleč. Tudi lisica včasih zeha. Ima zelo ostre zobe. Z njimi lahko ubije in razkosa svoj plen. Živali s podobnimi zobmi uvrščamo med zveri.

Samica skoti mladiče v brlogu, na golih tleh. S svojim telesom jih greje. Prve tri tedne je skoraj ves čas z njimi. Takrat hrano nosi samec. Brlog zapušča za kratek čas. Ko so mladiči lačni, poiščejo vsak svoj sesek in se napijejo toplega mleka. Večji mladiči pridejo ven in se pred brlogom igrajo. V nevarnosti se mladiči hitro skrijejo.

Lisica lahko zboli za smrtno nevarno boleznijo - steklino. Bolezen napade tudi možgane. Takrat se lisica drugače vede. Pogosto je nemirna in popadljiva. Brez strahu se približa človeku in domačim živalim ter jih ugrizne.

Povzročitelj bolezni (virus) se prenaša tako, da pride s slino v kri (rano).

Ali veš da:

- ima lisica veliko sposobnost dojetanja in učenja?
- lahko spleza na poševno rastoče drevo?
- ima sprednje tačke močnejše? Uporablja jih pri kopanju in pri lovu.
- lisica zelo dobro voja? V nosni votlini ima 450-krat več vohalnih čutnic kot človek!
- se povsem zanesljivo giblje v temi?
- se s preostalimi čuti znajde tudi popolnoma slepa lisica?
- ima v ustih 42 zob?
- je lisica vsejed? Je živalsko in rastlinsko hrano: miši, deževnike, ptiče, zajce, žuželke, zrelo sadje, sončnična semena, brinove jagode.....Prednost pa daje vseeno mesu.
- pozimi je tudi poginule srne?
- lovi vrane tako, da se dela mrtvo? Ko se vrana dovolj približa, lisica skoči nanjo!
- zakoplje preostanek hrane, in ga poišče, ko je lačna?
- so enako stari lisičjaki običajno večji in težji od samic?
- traja brejost od 51 do 53 dni?
- ima lisica največ do 5 mladičev?
- pogine več tistih mladičev, za katere skrbijo samo samice?

- ima lisičji brlog najmanj dva izhoda?
- izkoplje brlog sama ali pa se naseli v jazbečevo votlino?
- se jazbec pogosto odseli - zaradi nemira, ki ga povzročajo lisičji mladiči?

DIVJA SVINJA je sorodnica domačega prašiča. Od njega se loči po kožuhu. Glava je večja, bolj klinasta. Ima velika ušesa. Izredno dobro sliši. Oči so skoraj neopazne in vidi slabo. Dolgi rilec pri iskanju hrane postavi plosko na tla. Hrano zavoha tudi 500 m daleč. Hodi po dveh prstih. Je sodoprstni kopitar, tako kot jeleni, srne. Divji prašiči imajo radi mirno okolje, zato ponoči iščejo hrano. Podnevi spijo drug ob drugem, da se grejejo ali pa se valjajo po blatu. Zraste do poldruega metra v dolžino. Tehta do 150 kg. Kljub teži je zelo urna. Teče tudi do 40 km na uro.

Živi v mešanih gozdovih. Hrani se z želodom, žirom, gobami, pšenico, koruzo, lovi miši, deževnike, hrošče, zadiši ji tudi krompir in pesa - je VSEJEDA. Pri izkopavanju hrane si pomaga z rilcem in dolgimi zobmi - čekani. Ob deblu na tleh naredijo divje svinje gnezdo iz debelih vej. Odprtine zapolnijo z blatom in travo. Aprila ima svinja štiri do deset mladičev. Pujski vidijo že od prvega dne in imajo rdečkast kožušček s svetlejšimi progami. V nevarnosti jih mati pogumno brani. Mati je izredno skrbna in čuteča. Kljub vsej previdnosti pa le malo mladičev dočaka eno leto. Odrasle svinje pleni volk, tudi medved. Dočakajo do 15 let.

MEDVED - RJAVI živi v velikih sklenjenih goznatih predelih (v Kočevskem Rogu), predvsem v gorah. Izogiba se človeških bivališč. Aktiven je večinoma v mraku in ponoči. Dobro plava, pleza, teče. Je samotar. Jeseni se zateče v brlog, v skalne votline, podrta drevesa. Hrani se z jagodami, želodi, gobami, travo, koreninami, medom in vsemi živalmi od goveda do konja.

Parijo se od aprila do avgusta. Po 7-8 mesecih povrže (decembra-februarja) 2-4 mladeče. Mladiči ne vidijo do 35 dni. Pri materi sesajo 3-4 mesece. Po pol leta do dveh let postanejo mladiči samostojni. Živijo od 30-35 let. Oglašajo se tako, da globoko brundajo. Če pa je vznemirjen, glasno puha ali tuli.

SRNA živi v gozdovih s podrastjo, ob travnikih, poljih z grmovji. Vidi se jo podnevi in ponoči. Pase se v glavnem v mraku. Lahko dobro skače in teče skozi goščavo, plava. Je zelo plašna. Živi v manjših skupinah. Stari samci postanejo samotarji. Srne se hranijo s travo, zelišči, listi, želodom, gobam, žitom itd..

Parijo se sredi julija in avgusta. Brejost traja 40 tednov. Povrže od maja do junija od 1-3 mladiče. Sesajo pri mami 2-3 mesece. Po letu dni postanejo mladiči samostojni. Živijo 15 let.

NEVARNOSTI V GOZDU

V gozdu nas lahko doletijo tele nevarnosti:

- **tla in gozd:** skale, štrleči kamnji, jame, spolzka tla, glina, mokro listje, panji, štrclji, grmovje, robida, trnje, srobot, ujede in spolzke veje, suhljad, ki visi na drevju, bodeča žica, pasti za živali, črepinje, odprt nož v roki;
- **vreme:** ploha in nevihta, strela, megla v nepreglednem gozdu;

- **živali:** medvedka z mladičem, zastreljena divja svinja, stekle živali (lisica, ris, jazbec, volk - ne bežijo), strupeni plazilci, klopi, sršeni, ose, obadi, komarji;
- **gozdni sadeži:** volčja češnja, volčja jagoda, žvečenje rastlinskih delov;
- **lovstvo:** lovec na preži.

Zaradi oblikovanosti tal in raznih predmetov na tleh se lahko, če smo neprevidni, poškodujemo (zlomi, zvini, vbodnine, ureznine, udarci pri padcu ali ob napeti veji).

Lahko nas preseneti nenadna sprememba vremena, dež nas premoči do kože, ob nenadni nevihti se pojavi tudi strela (hrasti so naravni strelovod!), lahko se srečamo z divjadjo, ki je morda napadalna ali obolela (steklina), nevarne so nam tudi strupene kače, kadar nevedoma stopimo nanje, klopi so v listnatih gozdovih v praproti in v stelji, žuželke v osirjih.

Nepoznavalcem in otrokom so nevarni strupeni gozdni sadeži in rastline. Lovec na preži lahko v strastnem pričakovanju zamenja človeka za divjad in tako se lahko zgodi nesreča.

V gozdu moramo biti zmejaj pripravljeni na to, da lahko srečamo kačo. Zato potrebujemo poleg ustrezne obutve in pokritih nog tudi palico, s katero pobrskamo po slabo preglednih tlej, nikakor pa tega ne storimo z golo roko. Tako kačo preženemo. Kače pogosto niso strupene, zato jo lahko s palico odvržemo z naše steze, če se prej ne prestrašiš in zbežiš. Kače so namreč koristna bitja, ker polovijo veliko malih glodalcev, ki uničujejo poljske pridelke.

KAKO VARUJEMO NARAVO?

- **Rastlin ne trgamo vse vprek!**
- **Nikjer ne puščamo odpadkov!**
- **Nikoli ne motim ptic, ki gnezdiijo, in ne kradem njihovih jajc!**
- **V naravi ne povzročam nepotrebne hrupa!**
- **Nežno ravnaj z vsako živalco, ki jo ujameš. Ko si jo ogledam, jo izpustim tja, kjer sem jo našel!**
- **Nikoli ne trgam redkih rastlin!**

PREGOVORI

ŽELOD gre prašičom v slast, naženimo jih pod hrast.
ŽIR nam bukev obrodi, polh od njega mast dobi.
ZAJČEK se močno boji, gleda še takrat, ko spi.
VRANA je za plugom prva, da pobere v brazdi črva.
VOLK prikrade se do vrat v snegu, ko ga stiska glad.
Uhlje **ZAJČEK** privzdiguje, če v bližini šum začuje.
SRNA sloka sredi jase v gozdu se z mladičkom pase.
SOVA nočna je ujeda, joj, kako debelo gleda.
Puško si na rame dene **LOVEC**, ko gre na jelene.
Rep **LISICA** ima košat, zvije ga, ko leže spat.
PAJEK mrežo bo razpel, da bo muho vanjo ujel.
POLŽEK hišico ima: samo on je v njej doma.
OREL kroži nad zemljo, putko nam odnesel bo.
MRAVLJA suhe igle išče, z njimi si gradi mravljišče.
LEŠNIK VEVERICI dam, vseh ne bom potolkel sam.
JEŽU ni **LISICA** kos, v klobčič zvit jo zbode v nos.
HRAST - mogočni kralj dreves daje nam najtrši les.

REKI

Lačen kot **VOLK**.
Plašen kot **SRNA**.
Ena **LASTOVKA** še ne prinese pomladi.
V življenju mu ni bilo z **ROŽICAMI** postlano.
Govori, kot bi **ROŽICE** sadil.

UGANKE

Poleti se v težko obleko odeva, pozimi je gola premražena reva. (drevo)
Kakor mama nas hrani, oblači in poji, mi pa ji vračamo strupe in smeti. (narava)
V otroških letih v vodi le domuje, ko odraste, se na suhem in v vodi napihuje. (žaba)
Če poznate ptiče, nočne potepine: kdo tam iz temine vedno sebe kliče? (čuk)
Vse dni trepeče in vse dni žaluje, lasje so njeni dolgi, razpleteni, celo v nočeh tam ob vodah samuje-ste slišali že kdaj o čudni ženi. (vrba žalujka)
Ko me ne vidi, me vzame, ko me vidi, me ne. (piškav oreh)
Vsi sinovi imajo kapice, samo oče je nima. (želod in hrast)
Kapico ima, pa glave nima. (želod)
Če nima je kregan, če ima, je tepen. (oreh-drevo)
Podnevi spim, ponoči kričim. (sova)
Sladek mož, grenak v koži, ves rumen, plašč zelen. (oreh)
Glavo ima, noge ima, nima pa repa, zvije se, zbode te, kadar je kepa. (jež)
Okrogel je, z njim se lahko igraš, če ga zdrobiš, se z njim posladkaš. (oreh)
Kožo sleče, ko se preobleče. (kača)
Plašen stric, rilček, tačke, šop bodic. (jež)

ŽIVALSKÉ PESMI

v prilogi:

- JESENSKA
- RASTLINSKA SVATBA
- VEVERICA JESENI
- ČIVČIV
- JEŽEK
- ZAJČEK BLAŽ
- SOVJA DRUŽINA
- DVA PAJKA
- MEDVEDJA USPAVANKA 1
- JAZBEC
- MEDVEDJA USPAVANKA 2
- ZAKAJ MEDVED POZIMI SPI
- JEŽEK SE ŽENI
- MEDVEDJE SANJE
- LOVSKA
- FANTIČ
- LE SPANČKAJ
- MEDVED

Priloge

- listi in plodovi listavcev
- vejice in plodovi iglavcev
- gozdni lišaji
- mah
- zelišča
- gobe

Gradivo:

- Veliki Atlas živali
- Živali znane in neznane
- Zakladnica narave
- Cicibani
- Pesmi iz knjig: Zajček skakalček, Hokus pokus, Pojte pojte, drobne ptice, preženite vse meglice
- Slovenske uganke